

بررسی موانع و مشکلات توسعه گردشگری

مطالعه موردی: شهرستان قائمشهر^۱

مهدی سندگل

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، واحد زاهدان، دانشگاه آزاد اسلامی، زاهدان، ایران

زهرا شریفی نیا^۲

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، واحد ساری، دانشگاه آزاد اسلامی، ساری، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۱۱/۲۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۹/۱۹

چکیده

امروزه توسعه گردشگری در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به عنوان یک کاتالیزور مؤثر برای توسعه اقتصادی و اجتماعی محسوب می‌شود، اما با توجه به نقش مهم این صنعت در توسعه مناطق شهری و روستایی همواره موانعی وجود دارد که مانع از توسعه این صنعت می‌شود. لذا هدف پژوهش حاضر بررسی موانع توسعه گردشگری و ارائه راهکارهای مناسب جهت بهبود شرایط فعلی گردشگری شهرستان قائمشهر می‌باشد. روش تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و میدانی است. جمعیت آماری تحقیق را جمعیت شهرستان قائمشهر در سال ۱۳۹۰ بوده است که از ۳۸۳ نمونه پرسشگری گردید. یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد که حدود ۶۹ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات زیربنایی، خدماتی، سازمانی و تبلیغاتی گردشگری را در شهرستان قائمشهر در حد خیلی کم بر آورد کرده‌اند. همچنین یافته‌های تحلیلی تحقیق با استفاده از آزمون Binomial test نیز نشان داد که با توجه به سطح معناداری کوچک‌تر از ۰/۰۵، شهرستان قائمشهر با کمبود امکانات زیربنایی، خدماتی، سازمانی و تبلیغاتی گردشگری جهت جذب گردشگر مواجه است.

واژگان کلیدی: گردشگری، توسعه گردشگری، موانع، شهرستان قائمشهر.

۱- این مقاله مستخرج از پایان نامه کارشناسی ارشد مهدی سندگل در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه آزاد اسلامی واحد زاهدان به راهنمایی دکتر زهرا شریفی نیا با عنوان بررسی موانع و مشکلات توسعه گردشگری؛ مطالعه موردی: شهرستان قائمشهر می‌باشد.

۲- زهرا شریفی نیا (نویسنده مسئول) Sharifinia63@yahoo.com

مقدمه

گردشگری یکی از ابزارهای مهم توسعه در جهان شناخته شده است و در قرن گذشته پیش بینی می‌گردید که بزرگ‌ترین صنعت جهان در قرن ۲۱ میلادی باشد (Sebele, 2010, 137). به طوری که بر اساس پیش بینی‌های انجام شده توسط سازمان جهانگردی در سال ۲۰۲۰، حدود یک میلیارد و پانصد و شصت میلیون نفر به گردشگری خواهند پرداخت و درآمدهای ناشی از گردشگری بین المللی در این سال به یک و نیم تریلیون دلار خواهد رسید (Tan, 2008, 190). رشد و گسترش گردشگری به شیوه متداول امروزی از جمله پدیده‌های مهم اواخر قرن بیستم است، و نواحی روستایی و کوهستانی از مهم‌ترین عرصه‌هایی هستند که در زمینه گردشگری و فعالیت‌های وابسته به آن مورد توجه قرار گرفته‌اند (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۹۳، ۳۸). صنعت توریسم می‌تواند راهکارهای مناسب برای توسعه صادرات و کسب درآمدهای ارزی سرشار برای کشورها بوده و تأثیر مهمی بر افزایش اشتغال، درآمدهای مرتبط با مکان‌های اقامتی و نیز درآمدهای دولتی کشورها داشته باشد (Chand, 2012, 439). کشور ایران، به دلیل گستردگی وسعت و وضعیت جغرافیایی خاص و طبیعت متنوع، تنوع اقلیم، بر خورنداری از گونه‌های گیاهی و جانوری و مناظر چشم انداز کوهستانی، صحرایی، جنگلی و سواحل، از پتانسیل‌های بالقوه فراوان و از مناطق اکوتوریستی متفاوت برخوردار است (رهبر، ۱۳۷۹، ۱۷). مشخص نبودن هدف‌ها و سیاست‌های ایرانگردی و جهانگردی، هجوم تبلیغاتی دشمنان ایرانی برای مخدوش کردن چهره واقعی جمهوری اسلامی، فقدان نیروی انسانی متخصص و ماهر جهانگردی در دفاتر ایرانگردی و جهانگردی، عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این بخش و ... از جمله مشکلات مهم موجود در بخش گردشگری در ایران می‌باشد (امین بیدختی، ۱۳۸۷، ۱۸).

دامغانیان (۱۳۸۷)، کمبود و نبود تسهیلات مناسب و مطلوب، تبلیغات ضعیف، عدم وجود تلقی‌های صحیح در برخی موارد در خصوص میزان اهمیت این صنعت، عدم آشنایی کامل با اصول تجارت جهانی و ... از جمله موانع موجود در مسیر گردشگری استان سمنان برشمرده است. صائمی (۱۳۸۷)، در پژوهشی به این نتیجه رسید که بین چهار عامل تعدد مراکز تصمیم‌گیری، ضعف بازاریابی و تبلیغاتی، ضعف امکانات زیربنایی، خدمات گردشگری و فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر با توسعه نیافتگی صنعت گردشگری استان سمنان یک رابطه مستقیم وجود دارد. زارعی متین و همکاران (۱۳۹۱)، در مطالعه‌ای به ۲۲ مسئله عمده صنعت گردشگری ایران در ۴ دسته مسائل سطح دولتی صنعت، مسائل سطح خصوصی صنعت، مسائل سطح ملی و مسائل سطح بین المللی صنعت، دست یافته است. کرمی دهکردی و کلانتری (۱۳۹۰)، مشکلات زیرساختی، بازاریابی و تبلیغاتی، بهداشت و سلامت، کمرنگ شدن جاذبه‌های فرهنگی، عدم درک صحیح از گردشگری، فقدان انگیزه در مسئولان محلی، تعصبات قومی و قبیله‌ای، فقدان برنامه‌ریزی و همچنین پژوهش و نظارت، مشکلات مربوط به منابع انسانی، مشکلات گردشگری و مقوله دولت و مشکلات مربوط به صنایع دستی را از جمله مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری بیان داشته است. مدهوشی و نیازی (۱۳۸۹)، در مطالعه‌ای به این نتیجه رسیده‌اند که رابطه معناداری بین توسعه نیافتگی استان گلستان و عوامل چهارگانه (تعدد مراکز تصمیم‌گیری، ضعف امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری، ضعف بازاریابی و فقدان فرهنگ پذیرش گردشگر) وجود دارد. محرابی و همکاران (۱۳۹۱)، در تحقیقی به این

نتیجه رسیدند که ضعف امکانات زیربنایی و زیرساختی از مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری ایران بوده و پس از آن موانع و مشکلات سیاسی و موانع فرهنگی بیش‌ترین اثر را در عدم توسعه گردشگری داشته‌اند.

به اعتقاد کارشناسان و دست‌اندرکاران صنعت توریسم، عدم برنامه‌ریزی اصولی و پایدار در راستای تجهیز زیرساخت‌ها، کمبود امکانات تبلیغاتی مناسب، بالا بودن هزینه‌های رفاهی و اقامتگاهی، نبود راهنمایان مجرب توریستی، وجود سازمان‌های موازی و مشخص نبودن وظایف و مسئولیت‌ها به همراه پاره‌ای از موانع فرهنگی و اجتماعی از جمله مهم‌ترین مشکلات اساسی توسعه صنعت توریسم در شهرستان قائمشهر به شمار می‌رود. بنابراین ضروریست مسوولین و متولیان امور در استان با عنایت به مزایای فراوان این بخش به خصوص ایجاد فرصت‌های شغلی بسیار و در جهت خروج استان از بن بست تک محصولی که کشاورزی با وضعیت رقت بار خود اساس اقتصاد آن را تشکیل می‌دهد نسبت به ساماندهی وضعیت نامطلوب صنعت توریسم همت گمارند و از هدر رفتن و بلا استفاده ماندن این همه ظرفیت و فرصت‌های مستعد جلوگیری نمایند. هدف تحقیق حاضر آن است تا مهم‌ترین موانع توسعه گردشگری را در شهرستان قائمشهر مطالعه و بررسی نماید، و راهکارهایی را جهت از میان برداشتن موانع و مشکلات موجود در صنعت گردشگری شهرستان قائمشهر ارائه نماید. بر این اساس فرضیه‌های تحقیق عبارتند از:

۱- به نظر می‌رسد شهرستان قائمشهر با کمبود امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری مواجه است.

۲- به نظر می‌رسد شهرستان قائمشهر با ضعف برنامه‌های سازمانی و تبلیغاتی گردشگری مواجه است.

مبانی نظری

موانع، نارسایی‌ها و چالش‌های صنعت گردشگری

۱- **موانع و نارسایی‌های اقتصادی:** عدم حمایت از سرمایه‌گذاری در صنعت توریسم (دولتی و خصوصی)، سیاست‌های نامناسب اقتصادی، افزایش نرخ مالیات، عوارض، بیمه و غیره در بخش گردشگری، عدم حمایت کافی از بخش خصوصی و تشویق به سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری (محسنی، ۱۳۸۸، ۱۵۲).

۲- **موانع اجتماعی:** بیم از اثرات مخرب جهانگرد بر فرهنگ، عدم شناخت سلايق جهانگردان و سیاحان خارجی، مشروط کننده‌های فرهنگی و مذهبی کشور، وجود برخی برخوردهای نامناسب در فرودگاه چه در بخش پلیس گذرنامه و چه در گمرک (امین خاکی، ۱۳۸۹، ۷۰)، پایین بودن سطح آگاهی جامعه در مورد گردشگری و جاذبه‌های توریستی کشور، کمبود امکانات رفاهی، بهداشتی و پزشکی، نبود برنامه‌ریزی مناسب به منظور پر کردن اوقات فراغت گردشگران، موانع و ضعف‌های قانونی و اداری نظیر مقررات دست و پاگیر گمرکی و صدور رویداد، مشکلات قانونی و ضعف قوانین و مقررات حمایتی (زمانی فراهانی، ۱۳۹۲، ۶۳).

۳- **موانع مدیریتی و سازمانی:** ضعف مدیریت کلان در صنعت گردشگری، عدم توجه به توسعه منابع انسانی در صنعت گردشگری، فقدان یک برنامه جامع و استراتژیک و همچنین مشخص نبودن هدف‌ها و سیاست‌های ایرانگردی و جهانگردی در قالب یک برنامه اجرایی، ناهماهنگی در همکاری بین سازمان‌ها و ارگان‌های دولتی که

در بهبود وضع جهانگردی مؤثرند، تصمیم‌گیری‌های منفک سازمان‌ها، کمبود نیروی متخصص، عدم استفاده از کارشناسان مجرب و آشنا به صنعت گردشگری (همان، ۶۵).

۴- **موانع آموزشی و تحقیقاتی:** (فقدان آموزش مستمر و متناوب جهت تربیت کادر فنی، اجرایی و آموزشی، فقدان نظام تحقیقاتی مؤثر و کارا به منظور شناخت نیازهای استراتژیک بخش صنعت گردشگری)

۵- **نارسایی امکانات و خدمات رفاهی:** (ناکافی بودن سیستم رفاهی، خدماتی و اقامتی در بخش صنعت گردشگری، فقدان نظارت کافی و اهرم‌های مؤثر کنترلی در خصوص بهسازی، تعمیر و نگهداری)

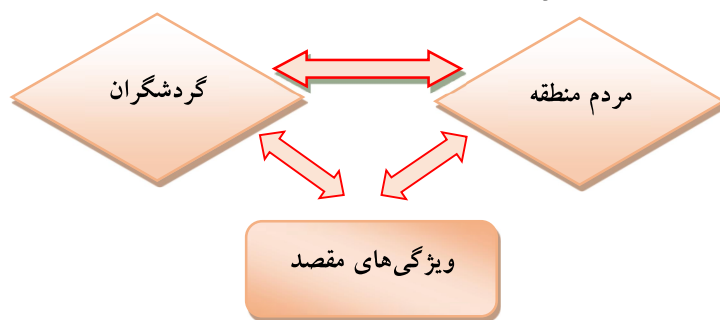
۶- **موانع فرهنگی و تبلیغاتی:** مشکلات ذهنی، رسوبات منفی و وجود پندارهای نادرست در مورد گردشگران، ضعف ساختاری در تبلیغات و اطلاع‌رسانی، عدم بکارگیری اصول و روش‌های صحیح برقراری ارتباط با جهانگردان (همان، ۶۶).

موانع توسعه گردشگری در ایران

فقدان پرواز مستقیم به مقصد ایران، وضعیت بازاریابی و تبلیغات گردشگری (کمالی، ۱۳۹۰، ۴۳). تدوین استانداردها و ضوابط فنی، ضرورت شناخت ظرفیت‌ها و مناطق گردشگری (رحیم پور، ۱۳۹۲، ۷۵). فقدان نیروی انسانی کارآموده و متخصص، تبلیغات منفی علیه ایران (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۸۶، ۵۳). حضور دستگاه‌های موازی در تشکیلات گردشگری، عدم تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری (یاوری و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۴۸). مکانیزاسیون و فناوری، نبود برنامه‌ریزی و استراتژی (علی اکبری، ۱۳۹۲، ۹۱). عدم پیوستگی و یکپارچگی خدمات (نویخت و پیروز، ۱۳۸۷، ۵۹) از جمله موانع و عوامل مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری در ایران است که باید مورد توجه قرار گیرد.

عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری

عوامل بی شماری در توسعه گردشگری نقش دارند، که ارتباط و تعامل بین آن‌ها توسعه گردشگری را شکل می‌دهند. سه عامل اصلی در توسعه گردشگری عبارتند از: گردشگران، مردم منطقه و ویژگی‌های مقصد. به عبارت دیگر سه عامل اصلی مهمانان، میزبانان و جاذبه‌ها در توسعه گردشگری نقش دارند (شکل ۱) (الوانی و پیروز بخت، ۱۳۸۵، ۱۱۲). از سویی دیگر رونق گردشگری بر پایه چهار اصل مهم بنا شده است؛ جاذبه، امکانات، امنیت و تصویر. البته عوامل دیگری نیز در این امر مؤثر هستند ولی چهار عنصر فوق مهم‌ترین و اصولی‌ترین عوامل محسوب می‌شوند (تقوایی و اکبری، ۱۳۸۸، ۱۱۹) (شکل ۲).

شکل (۱) عوامل مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری

شکل (۲) چهار اصل مهم توسعه صنعت گردشگری

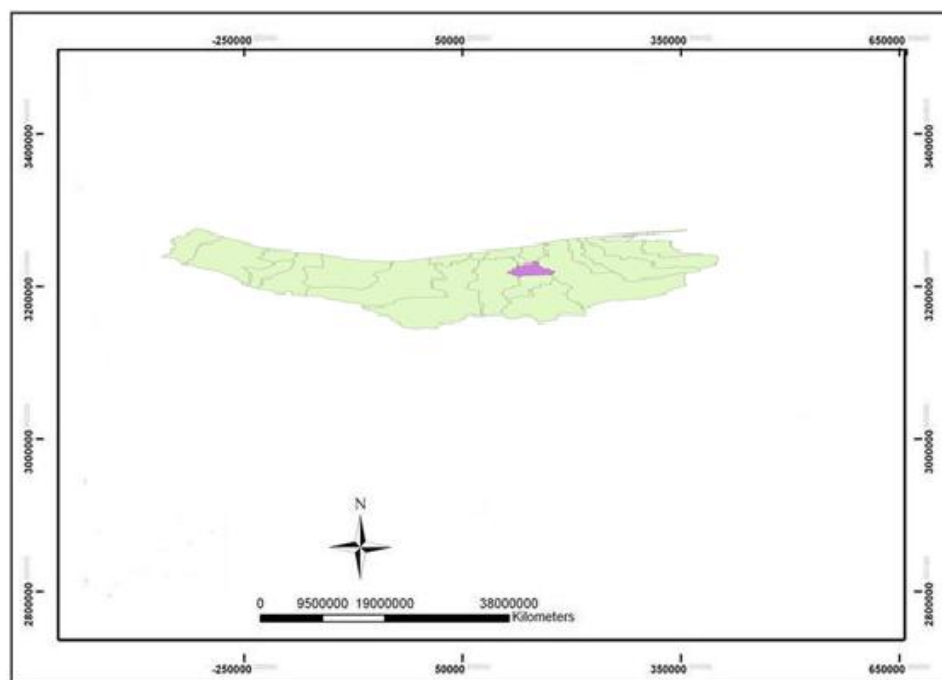
منبع: تقوایی و اکبری، ۱۳۸۸، ۱۱۹

روش تحقیق

این پژوهش بنا به هدف کاربردی و براساس روش و ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و میدانی (پرسشنامه) است. جامعه آماری این پژوهش جمعیت شهرستان قائمشهر در سال ۱۳۹۰ می‌باشد، که با توجه به تعداد ۳۲۰۷۴۱ نفر در سال ۱۳۹۰ با بهره‌گیری از فرمول کوکران تعداد ۳۸۳ نفر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. با استفاده از نرم افزار SPSS در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون کولموگروف-اسمیرنوف برای بررسی چگونگی توزیع داده‌ها، آزمون دو جمله‌ای آزمون فرضیه اول و دوم تحقیق و آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی عوامل پژوهش) به تجزیه و تحلیل داده‌ها پرداخته شده است. در این تحقیق مهم‌ترین متغیرهای ارزیابی موانع و مشکلات گردشگری به عنوان متغیرهای مستقل و توسعه گردشگری شهرستان قائمشهر به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است.

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهرستان قائمشهر در ۲۶ درجه و ۲۱ دقیقه تا ۳۶ درجه و ۳۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۴۳ دقیقه تا ۵۳ درجه و ۳ دقیقه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. این شهرستان ۴۵۸۵ کیلومتر مربع وسعت دارد که ۱/۹۳ درصد از کل استان را شامل می‌شود. شهرستان قائمشهر از شمال به شهرستان جویبار، از جنوب به شهرستان سوادکوه، از شرق به شهرستان ساری و از غرب به شهرستان بابل محدود می‌شود. شهرستان قائمشهر دارای ۲ شهر، ۲ بخش، ۶ دهستان، ۱۵۶ آبادی دارای سکنه و ۳ آبادی خالی از سکنه است (استانداری استان مازندران، واحد GIS، ۱۳۹۴). نقشه ۱ موقعیت شهرستان قائمشهر را در استان مازندران نشان می‌دهد.

نقشه (۱) موقعیت شهرستان قائمشهر در استان مازندران

منبع: استانداری استان مازندران، واحد GIS، ۱۳۹۴

یافته‌های تحقیق

تعداد گردشگران ورودی به شهرستان قائمشهر در سال ۱۳۹۳

قائم‌شهر در مسیر اصلی ارتباطی (ترانزیت) استان مازندران واقع شده است و به عنوان شاهراه معروف است، جاذبه‌های گردشگری و تاریخی بسیاری در این شهر وجود دارد ولی به علت ناشناخته ماندن ظرفیت‌های اسکان و ماندگاری، بیش‌تر مسافران از این شهر به عنوان محل عبور برای رسیدن به دیگر نقاط کشور استفاده می‌کنند. لذا باید شرایطی فراهم شود تا معرفی فضاهای تاریخی و گردشگری آن به گردشگران سبب ماندگاری و ایستایی در مسافرتین شود. بر اساس آمار حاصله از اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان قائمشهر تعداد ورود گردشگر به آن در سال ۱۳۹۳ حدود ۸۷۶۴۹۲ نفر بوده است. از این تعداد حدود ۲۴۷۳۷۸ نفر در شهرستان اسکان یافته‌اند و حدود ۶۲۹۱۱۴ نفر از آن جهت رفتن به سایر نقاط کشور عبور کرده‌اند. حدود ۲۲۴۵۷ نفر از طریق راه آهن، ۱۶۳۲ نفر از طریق فرودگاه دشت ناز ساری و ۳۸۴۱۳۴ نفر از طریق جاده هراز، ۲۴۵۷۳۴ نفر از طریق جاده فیروزکوه و ۲۲۲۵۳۵ نفر از طریق سایر جاده‌ها (جاده ساری- قائمشهر و ...) به آن وارد شده‌اند (جدول ۱).

جدول (۱) تعداد ورود گردشگر به تفکیک اسکان یافته و عبوری و مسیرهای مختلف ورود به شهرستان قائمشهر

تعداد ورود گردشگر	تعداد گردشگر اسکان یافته	تعداد ورود گردشگر به شهرستان قائمشهر	
		تعداد عبور از طریق مسیرهای مختلف	تعداد اسکان یافته
۸۷۶۴۹۲	۲۴۷۳۷۸	عبوری	
		راه آهن	۲۲۴۵۷
۶۲۹۱۱۴	۲۴۷۳۷۸	جاده زمینی	
		فرودگاه	۱۶۳۲
۲۴۵۷۳۴	۲۴۷۳۷۸	هراز	۳۸۴۱۳۴
		فیروزکوه	۲۴۵۷۳۴
۲۲۲۵۳۵	۲۴۷۳۷۸	سایر	
		سایر	۲۲۲۵۳۵

منبع: اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان قائمشهر، ۱۳۹۴

مهم‌ترین موانع و مشکلات گردشگری شهرستان قائمشهر

بر اساس مطالعات میدانی نگارنده، نظر کارشناسان حوزه گردشگری و پاسخگویان شهرستان قائمشهر با کمبود امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری و ضعف برنامه‌های سازمانی و تبلیغاتی گردشگری مواجه است. در ذیل به شرح مهم‌ترین موانع گردشگری آن پرداخته شده است.

۱- موانع زیربنایی و خدمات گردشگری

از مهم‌ترین موانع زیربنایی و خدمات گردشگری در شهرستان قائمشهر می‌توان به ضعف و نارسایی در زیرساخت‌های حمل و نقل، کمبود مراکز اقامتی و پذیرایی، کمبود فضاهای سبز تجهیز شده و ضعف امکانات بهداشتی و رفاهی در محل جاذبه‌های گردشگری اشاره نمود.

۲- ضعف و نارسایی در زیرساخت‌های حمل و نقل

محل تفریح و تنفس مردم کشورمان خصوصاً تهرانی‌ها، استان‌های شمالی است که پس از دوره‌ای از کار برای فراغت به آنجا پناه می‌برند اما متأسفانه جاده‌های مناسبی به سمت مازندران و استان‌های شمالی وجود ندارد و جاده‌هایی هم که در حال حاضر مورد استفاده قرار می‌گیرند، قابلیت و کیفیت لازم را ندارند.

ضعف در زیرساخت‌های حمل و نقل ریلی

در سطح شهرستان قائمشهر دو ایستگاه قطار (گونی بافی و قائمشهر) وجود دارد. ظرفیت محدود سالن ایستگاه راه آهن قائمشهر، سرو صدای واگن‌های قطارهای مسافربری (واگن‌های قدیمی باز سازی شده که مربوط به دهه‌های ۴۰ و ۵۰ می‌باشند)، عدم تناسب قیمت با خدمات، سیستم تهویه غیرمتغیر، بخاری‌های غیرقابل تنظیم حتی در کوپه‌های درجه ۱، سیستم خنک کننده ضعیف، توقف‌های مکرر قطار به اصطلاح سریع السیر در ایستگاه‌های مهم و غیرمهم، بزرگ و کوچک و حتی روستاهای دورافتاده، طولانی شدن مدت زمان سفر به دلیل سرعت کم قطارها در طول مسیر از جمله مهم‌ترین مشکلات سامانه حمل و نقل ریلی شهرستان قائمشهر است که موجبات نارضایتی گردشگران را فراهم می‌کند.

ضعف در زیرساخت‌های حمل و نقل جاده‌ای

بیش‌تر گردشگران ورودی به شهرستان قائمشهر از طریق حمل و نقل جاده‌ای به گشت و گذار و بازدید از جاذبه‌های آن می‌پردازند. جاده قائمشهر- ساری در حال حاضر به علت ساخت و ساز در اطراف مسیر موجود و بخصوص در مناطق نزدیک به روستاهای مرتبط با محور مذکور، عملاً دو شهر ساری و قائمشهر به یکدیگر متصل گردیده و اجباراً دوربرگردان‌های زیادی مابین این دو شهرستان در مسیر مذکور جهت دسترسی به روستاها (متانکلا، شهرودکلا، دنجکلا، واسکس، کوتنا و ...) ایجاد گردیده که هر کدام از دوربرگردان‌ها به عنوان یک نقطه حادثه خیز مطرح می‌باشند. جاده نظامی در ورودی غربی قائمشهر در انتهای جاده بابل که بر روی رود تلار ساخته شده به طرف جنوب از جاده اصلی جدا شده و در موازات رود تلار امتداد می‌یابد. و در نهایت از سمت غرب به جاده شیرگاه متصل می‌شود. محور مذکور به دلیل وجود مواهب طبیعی (کوه، جنگل)، استقرار مراکز دانشگاهی و صنعتی، وجود روستاهای متعدد (وسی خیل، حاجی کلا، میکلا، قلزم کلا، بور خیل و ...)، و راه ارتباطی مردم قائمشهر با

سوادکوه شمالی جزو یکی از پرترددترین محورهای فرعی استان به شمار می‌رود. از جمله مهم‌ترین مشکلات جاده نظامی دو خطه بودن آن، کم‌رنگ شدن خطوط جاده و ایجاد مشکل دید در شب، تصادف، فراوانی موتورسواران و انجام حرکات مارپیچی و نمایشی، احساس عدم امنیت در جاده توسط گردشگران، ایجاد ترافیک سنگین در زمان هجوم گردشگران و ... می‌باشد. جاده قائمشهر- شیرگاه به موازات رودخانه تلار در سمت جنوب شهرستان قائمشهر قرار گرفته است و مسافران پس از عبور از شهر شیرگاه، زیرآب، سوادکوه، پل سفید جهت رسیدن به تهران وارد جاده فیروزکوه می‌شوند. در این مسیر روستاهای زیبا و توریستی جوآرم، درزی کلا، اسکندرکلا، ملک کلا، تالارپشت علیا، تالارپشت سفلی، مچه بن و ... قرار گرفته است. مسیر جاده از قائمشهر تا شیرگاه به طول ۱۸ کیلومتر به دلیل عبور کامیون و ماشین‌های سنگین و وضعیت نامناسب آسفالت موجب مشکلاتی نظیر افزایش بار ترافیک در ایام تعطیلات نوروزی و تابستان، بروز تلفات مالی و گاهی جانی می‌شود. جاده قائمشهر- کیاکلا به موازات رودخانه تلار در سمت شمال شهرستان قائمشهر قرار گرفته است و مسافران پس از عبور از سه راه کیا کلا و گذر از شهر بهنمیر و بابلسر خود را به سواحل و چشم انداز زیبای دریای خزر می‌رسانند. در مسیر این جاده زیبا جدا از زیبایی‌های محیط طبیعی، روستاهای توریستی دیوکلا سفلی، دیوکلا علیا، سنگتاب، گوشه کلا، اخته چی، رضا کلا، خراط کلا، کارتیج کلا و ... قرار گرفته است. عدم ایمن سازی و تعریض جاده، نامناسب بودن آسفالت و خط کشی استاندارد مشکلاتی نظیر تصادفات جاده‌ای را موجب می‌شود.

۳- کمبود مراکز اقامتی با توجه به روند افزایش سالانه تعداد گردشگران و نرخ بالای اقامت

جدول ۲ مشخصات مراکز اقامتی شهرستان قائم شهر را در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد. از سویی نرخ بالای اقامت در هتل‌ها و سایر مراکز اقامتی و نبود کمپ‌های ارزان قیمت در سطح شهرستان، بیش‌تر مسافران را ترغیب می‌کند تا ساده‌ترین راه را برای اقامت بدون پرداخت کمترین هزینه برگزینند و آن چادرخوابی در گوشه پارک‌های جنگلی، پارک‌های شهری و مناطق تفریحی است. بر اساس آمار حاصله از اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان قائمشهر در سال ۱۳۹۳ به دلیل کمبود مراکز اقامتی دارای مجوز در سطح شهرستان از ۱۳ مدرسه دولتی با ۱۲۶ اتاق، سالن نمایشگاه بین‌المللی واقع در حاشیه رودخانه تلار و خانه معلم استفاده شده است.

جدول (۲) مشخصات مراکز اقامتی شهرستان قائم شهر

نوع واحد	نام واحد	درجه واحد	اتاق	تخت	آدرس
مهمان پذیر	ارجمند	۱	۱۴	۵۴	خیابان ساری
هتل آپارتمان	میلاد	۱	۱۲	۵۴	روبروی میدان بار معلم
هتل	ایران تلار	۳	۳۸	۸۴	جاده بابل
هتل	مازرون	۲	۲۱	۶۴	جنب مسجد رسول ...

منبع: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان مازندران، ۱۳۹۴

۴- کمبود و ناکافی بودن زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگران در پارک‌های جنگلی

شروع جنگل‌های شهرستان قائمشهر، از کوهپایه‌های البرز شمالی می‌باشد؛ که حداکثر بارندگی را دارد و میزان گسترش جنگل در گذشته به طرف دشت بیش‌تر بوده است؛ که به مرور به منظور تهیه اراضی مزروعی، درختان جنگل کاملاً بریده شده‌اند و یا به صورت بقایای جنگل مخروبه با درختان پهن برگ مشاهده می‌شوند. به طور کلی جنگل‌ها در حاشیه جنوبی قائمشهر دارای تراکم بیش‌تری می‌باشند و انواع درختان مانند: راش، ممرز، توسکا و کلهر

ملج انجیلی و... را می‌توان مشاهده کرد. اکثر گردشگران در مسیرهای تردد جهت اسکان موقت، استراحت و ... در مناطق جنگلی اتراق می‌کنند. در سطح شهرستان قائم شهر تنها یک پارک جنگلی به نام پارک جنگلی تالار وجود دارد. که با وسعت ۱۵ هکتار در ۱۰ کیلومتری شهر قائم شهر قرار گرفته است و جزو یکی از مناطق ۶۰ گانه گردشگری استان مازندران به شمار می‌رود. این پارک به دلیل طبیعت بسیار زیبا و دیدنی، موقعیت سوق الجیشی و قرار داشتن دریاچه‌ای با نام دریاچه جاده نظامی در حاشیه آن، محیطی دلپذیر پدید آورده است تا مسافران عبوری یا گردشگران بسیاری برای بهره‌گیری از فضای آن به پارک عزیمت نمایند. اما این پارک زیبا به دلیل مشخص نبودن وضعیت مدیریت با چالش‌های متعددی روبه‌روست. در سال ۱۳۹۳ حدود ۷۰ هزار نفر از این پارک برای تفریح و تفرج استفاده کرده‌اند، اما این پارک با امکانات موجود می‌تواند پاسخگوی تنها ۵۰ درصد گردشگران باشد.

۵- کمبود مراکز پذیرایی با توجه به روند افزایش سالانه تعداد گردشگران و کیفیت پایین غذا

جدول ۳ مشخصات واحدهای پذیرایی شهرستان قائمشهر را در سال ۱۳۹۴ نشان می‌دهد. بسیاری از گردشگران به دلیل کیفیت پایین غذاها اقدام به پخت و پز توسط خودشان می‌نمایند.

جدول (۳) مشخصات واحدهای پذیرایی شهرستان قائمشهر

نام و نوع واحد	درجه واحد	ظرفیت واحد		آدرس
		تعداد سالن	تعداد صندلی	
اکبر جوجه ارطه	۲	۲	۲۵۰	اتوبان ساری به قائمشهر
مهران	۲	۱	۲۰۰	جنب مسجدالرسول
پارسیان	۲	۲	۴۵۰	بعد از پل تالار
کاخ زرین	۱	۴	۱۰۰۰	اتوبان بابل
ستاره شمال	۱	۳	۷۸۰	جاده لاریم
افرا	۱	۱	۳۰۰	اتوبان ساری- عبور ارطه
باران	۱	۳	۶۵۰	جنب فرش ساوین
شبهای ارطه	۲	۱	۴۰	جو جاده
باغ بهشت	۲	۳	۸۰۰	کیلومتر ۹ جاده نظامی
ماز	۱	۳	۳۲۰	جنب دانشگاه ازاد
دشت بهشت	۲	۳	۹۵۰	کیلومتر ۳ جاده قادیکلا بزرگ
محسن	۲	۴	۱۰۰۰	میدان قادیکلا
کیابی بلوار	۳	۱	۲۵	میدان قادیکلا

منبع: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان مازندران، ۱۳۹۴

۶- موانع سازمانی و تبلیغاتی گردشگری

عدم حمایت بخش دولتی از سرمایه گذاران بخش خصوصی

بر اساس آمار حاصله از اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان قائمشهر تا کنون ۲ سرمایه گذار جهت سرمایه گذاری در بخش گردشگری آن شهرستان اعلام آمادگی نموده‌اند که هر دو سرمایه گذار به دلیل وجود بروکراسی اداری و عدم حمایت دولت از اقدام خود صرف نظر کرده‌اند. سرمایه گذار اول آمادگی خود را جهت ایجاد پارک آبی به مبلغ ۴۰۰ میلیارد تومان و سرمایه گذار دوم آمادگی خود را در سال ۱۳۹۰ جهت ایجاد مجتمع ورزشی و تفریحی به مبلغ ۲۰۰ میلیارد اعلام نموده بودند.

فقدان طرح جامع گردشگری در شهرستان قائمشهر

بر اساس آمار حاصله از اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان قائمشهر این شهرستان مانند سایر شهرستان‌های استان مازندران و حتی خود استان فاقد طرح جامع گردشگری می‌باشد.

ضعیف و ناکافی بودن تبلیغات در زمینه جاذبه‌های گردشگری شهرستان قائمشهر

بر اساس آمار حاصله از اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان قائمشهر به دلیل اختصاص کم بودجه به بخش تبلیغات گردشگری این شهرستان با مشکلاتی نظیر نبود تبلیغات و گرافیک محیطی و تیزرهای تبلیغاتی حرفه‌ای گردشگری در شبکه استانی و سراسری، فقدان سایت اینترنتی و Email اطلاع رسانی گردشگری، فقدان بانک اطلاعات گردشگری و کمبود تابلوهای راهنما در جاده‌های دسترسی به جاذبه‌ها و روستاهای هدف گردشگری مواجه است.

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

حدود ۶۸/۹ درصد از آزمودنی‌های تحقیق مرد و حدود ۳۱/۱ درصد آن‌ها زن، حدود ۶۲/۱ درصد از آزمودنی‌های تحقیق متأهل و حدود ۳۷/۹ درصد از آن‌ها مجرد، حدود ۳۶/۳ درصد از آزمودنی‌های تحقیق کمتر از ۲۰ سال، حدود ۲۲/۵ درصد بین ۲۱ تا ۳۰ سال، حدود ۱۴/۶ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال، حدود ۸/۱ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال، حدود ۱۱/۲ درصد بین ۵۱ تا ۶۰ سال و حدود ۷/۳ درصد بیش‌تر از ۶۰ سال سن دارند. تحصیلات حدود ۱۷/۸ درصد از آزمودنی‌های تحقیق کمتر از دیپلم، ۲۱/۴ درصد در حد دیپلم، ۱۱/۷ درصد در سطح فوق دیپلم، حدود ۴۸/۶ درصد تحصیلاتی در حد کارشناسی و حدود ۰/۵ درصد سوادی در سطح فوق لیسانس و یا بالاتر می‌باشد. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف نشان داد که در رابطه با متغیر امکانات زیر بنایی و خدمات گردشگری و متغیر برنامه‌های سازمانی و تبلیغاتی گردشگری مقدار سطح معنی‌داری از خطای مجاز (۰/۰۵) کمتر شده است، پس توزیع داده‌ها در نمونه با توزیع آن در جامعه نرمال نمی‌باشد، لذا برای آزمون فرضیه اول و دوم از توزیع غیرپارامتری دوجمله‌ای استفاده می‌گردد. در پرسشنامه ۸ سؤال (۳۸۳ پاسخگو) در مورد متغیر امکانات زیر بنایی و خدمات گردشگری استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون دوجمله‌ای نشان داد که با توجه به سطح معناداری کوچک‌تر از ۰/۰۵، با اطمینان ۹۵ درصد شهرستان قائمشهر با کمبود امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری جهت جذب گردشگر مواجه است (جدول ۴).

جدول (۴) نتایج تحلیلی آزمون دوجمله‌ای مربوط به متغیر امکانات زیر بنایی و خدمات گردشگری

Binomial Test				
Exact Sig. (2-tailed)	Test Prop.	Observed Prop.	N	Category
.000	.50	.98	376	<= 3
		.02	7	> 3
		1.00	383	Total

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

در پرسشنامه ۹ سؤال (۳۸۳ پاسخگو) در مورد متغیر برنامه‌های سازمانی و تبلیغات گردشگری استفاده شد. نتایج حاصل از آزمون دوجمله‌ای نشان داد که با توجه به سطح معناداری کوچک‌تر از ۰/۰۵، با اطمینان ۹۵ درصد شهرستان قائمشهر با ضعف برنامه‌های سازمانی و تبلیغات گردشگری جهت جذب گردشگر مواجه است (جدول ۵).

جدول (۵) نتایج تحلیلی آزمون دوجمله‌ای مربوط به متغیر برنامه‌های سازمانی و تبلیغات گردشگری

Binomial Test				
Exact Sig. (2-tailed)	Test Prop.	Observed Prop.	N	Category
.000	.50	.98	377	<= 3
		.02	6	> 3
		1.00	383	Total

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

نتایج آزمون فریدمن نشان داد که از یک سو در بین شاخص‌های مربوط به متغیر امکانات زیر بنایی و خدمات گردشگری ضعف امکانات بهداشتی و رفاهی در محل جاذبه‌های گردشگری با بالاترین میانگین رتبه (۵/۳۱) در اولویت اول و کمبود و ناکافی بودن زیرساخت‌های مورد نیاز گردشگران در پارک‌های جنگلی با پایین‌ترین میانگین رتبه (۴/۰۳) در اولویت آخر قرار دارد، و از سوی دیگر در بین شاخص‌های مربوط به متغیر برنامه‌های سازمانی و تبلیغات گردشگری ضعیف و ناکافی بودن تبلیغات در زمینه جاذبه‌های گردشگری با بالاترین میانگین رتبه (۶/۱۳) در اولویت اول و عدم حمایت بخش دولتی از سرمایه‌گذاران بخش خصوصی با پایین‌ترین میانگین رتبه (۴/۶۳) در اولویت آخر قرار دارد.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با هدف بررسی موانع و مشکلات گردشگری شهرستان قائمشهر صورت پذیرفت. بر اساس یافته‌های توصیفی تحقیق، حدود ۶۹ درصد پاسخگویان وضعیت امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری را در شهرستان قائمشهر در حد خیلی کم و کم، ۱۵ درصد در حد متوسط و ۱۶ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد بر آورد کرده‌اند. نتایج ارزیابی فرضیه اول نیز با استفاده از آزمون دو جمله‌ای نشان داد که شهرستان قائمشهر با کمبود امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری جهت جذب گردشگر مواجه است. نتایج با یافته‌های پژوهش‌های دامغانیان (۱۳۸۷)، صائمی (۱۳۸۷)، طاهری دمنه و همکاران (۱۳۹۰)، مدهوشی و نیازی (۱۳۸۹) و مدهوشی و ناصرپور (۱۳۸۲) همسو است.

از سوی دیگر یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد که، حدود ۶۸ درصد پاسخگویان وضعیت برنامه‌های سازمانی و تبلیغاتی گردشگری در شهرستان قائمشهر را در حد خیلی کم و کم، ۱۷ درصد در حد متوسط و ۱۵ درصد در حد زیاد و خیلی زیاد بر آورد کرده‌اند. نتایج ارزیابی فرضیه دوم نیز با استفاده از آزمون دو جمله‌ای نشان داد که شهرستان قائمشهر با ضعف برنامه‌های سازمانی و تبلیغاتی گردشگری جهت جذب گردشگر مواجه است. نتایج با یافته‌های پژوهش‌های کرمی دهکردی و کلانتری (۱۳۹۰)، محرابی و همکاران (۱۳۹۱)، لطیفی و همکاران (۱۳۹۱) و جعفریان (۱۳۸۶) همسو است. لذا به منظور رفع مشکلات گردشگری شهرستان قائمشهر پیشنهادی ذیل ارائه می‌گردد:

- تشکیل جلسات و کارگروه‌هایی با مشارکت سازمان‌های متعدد و درگیر با مقوله گردشگری به منظور انجام مطالعات پژوهشی در خصوص نیاز سنجی خدمات و زیرساخت‌های گردشگری در سطح شهرستان قائمشهر با دیدی سیستماتیک

- اجرای طرح‌های توسعه زیرساخت‌ها و عوامل زیربنایی خصوصاً در مناطق دارای توان اما فاقد تاسیسات و تجهیزات مناسب از طریق انجام مطالعات دقیق در مقیاس‌های مشخص به منظور ظرفیت سازی اجرای طرح

- توسعه، تجهیز و گسترش ناوگان هوایی، زمینی (قطار و تراموای شهری)، ریلی و دریایی در مناطق مختلف توریستی

- توسعه و تجهیز مراکز تفریحی جدید، زیباسازی، سالم سازی و بازسازی مراکز تفریحی موجود اماکن گردشگری شهرستان قائمشهر

- ترغیب و تشویق سرمایه داران بخش خصوصی از طریق کاهش مراحل بروکراسی اداری به منظور توسعه و تجهیز فضاهای سبز به سرویس‌های بهداشتی، پارکینگ و... در مناطق مختلف توریستی

- حمایت بخش دولتی از هتلداران و مراکز اقامتی به منظور کاهش نرخ آنان از طریق دادن تسهیلات و معافیت‌های مالیاتی، و تقبل قسمتی از هزینه‌ها و دادن مجوز به بخش خصوصی برای احداث هتل و اقامتگاه‌ها

- در اختیار قرار دادن اطلاعات کافی و درست از جاذبه‌های زیبای گردشگری شهرستان قائمشهر با انتشار کتابچه، کاتالوگ و بروشور و توزیع آن در آژانس و پایانه‌های مسافرتی و تهیه مقالات مختلف معرفی جاذبه‌های گردشگری و انتشار آن در مطبوعات و مجلات معتبر کشور

- معرفی توانایی‌ها و قابلیت‌های گردشگری شهرستان قائمشهر از طریق تهیه فیلم‌های کوتاه و مستند از جاذبه‌های گردشگری آن و پخش آن از صدا و سیما، استانی و کشوری، برگزاری جشنواره‌های منظم سالانه در محل جاذبه‌ها و شرکت در نمایشگاه‌های داخلی و خارج از کشور

- ایجاد یک پایگاه اینترنتی جهت معرفی تفصیلی جاذبه‌های گردشگری شهرستان قائمشهر و عرضه آخرین اطلاعات گردشگری به گردشگران در سطح کشور و جهان

- استقرار راهنمایان توریستی در مراکز اطلاعات و خدمات رسانی در مبادی ورودی و نیز استقرار آنان در اماکن دیدنی و توریستی به منظور معرفی و تبلیغ جاذبه‌های گردشگری شهرستان قائمشهر

- دخالت دادن اندیشه مردم در تنظیم برنامه‌های تبلیغاتی گردشگری به منظور ارائه ابزارهای تبلیغاتی متناسب با نیاز و فرهنگ گردشگران

منابع

- الوانی، سید مهدی؛ و پیروزیخت، معصومه (۱۳۸۵). فرایند مدیریت جهانگردی، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- امین بیدختی، علی اکبر (۱۳۸۷). صنعت گردشگری در ایران: توانمندی‌ها، موانع و راهکارها، مجموعه مقالات همایش ملی توانمندیها، موانع و راهکارهای توسعه گردشگری استان سمنان، صص ۱۶-۲۲.
- اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان مازندران، ۱۳۹۴.
- استانداری استان مازندران، واحد GIS، ۱۳۹۴.
- پاپلی یزدی، محمد حسین؛ و سقایی، مهدی (۱۳۹۳). گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، انتشارات سمت.
- تقوایی، مسعود؛ و اکبری، محمود (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری، اصفهان: انتشارات پیام علوی.
- دامغانیان، حسین (۱۳۸۷). پتانسیل‌ها و موانع گردشگری در استان سمنان، مجموعه مقالات همایش ملی توانمندیها، موانع و راهکارهای توسعه گردشگری استان سمنان، صص ۲۵-۳۴.
- رحیم پور، علی (۱۳۹۲). توسعه گردشگری در جمهوری اسلامی ایران (چالش‌ها و راهکارها)، انتشارات پژوهشگاه سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری.

- رنجبریان، بهرام؛ و زاهدی، محمد (۱۳۸۶)، خدمات صنعت گردشگری، انتشارات چهارباغ.
- رهبر، داود (۱۳۷۹). اثرات زیست محیطی صنعت گردشگری، مجله توسعه مدیریت، شماره ۱۹، صص ۱۶-۱۹.
- زارعی متین، حسن؛ سید جوادین، سید رضا؛ رحیم پور، علی؛ و باقری، مسلم (۱۳۹۱). تبیین مسائل صنعت گردشگری جمهوری اسلامی ایران، مجله اندیشه مدیریت راهبردی، سال ۶، شماره ۱، صص ۷۳-۱۰۶.
- زمانی فراهانی، همیرا (۱۳۹۲). شناخت صنعت جهانگردی ایران و جهان، انتشارات زهد.
- صائمی، احسان (۱۳۸۷). موانع و مشکلات توسعه صنعت گردشگری استان سمنان ارائه دیدگاه‌ها و راهکارهای راهبردی توسعه آتی این بخش، مجموعه مقالات همایش ملی توانمندیها، موانع و راهکارهای توسعه گردشگری استان سمنان، صص ۱۸۴-۱۶۹.
- علی اکبری، اسماعیل (۱۳۹۲). جغرافیای گردشگری ایران، انتشارات سمت.
- کرمی دهکردی، مهدی؛ و کلانتری، خلیل (۱۳۹۰). شناسایی مشکلات گردشگری روستایی استان چهارمحال و بختیاری با استفاده از تکنیک توری بنیانی، مجله پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۳، صص ۱-۳۰.
- کمالی، یحیی (۱۳۹۰). توسعه گردشگری در ایران (تحلیل سیاست‌های برنامه سوم و چهارم توسعه)، انتشارات مشکوه.
- محرابی، جواد؛ خلیلی شورینی، سیاوش؛ و خلفی، احمد (۱۳۹۱). بررسی موانع توسعه صنعت گردشگری در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مدیریت توسعه و تحول، شماره ۹، صص ۱-۱۰.
- محسنی، رضاعلی (۱۳۸۸). گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش‌ها و راهکارها، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال ۹، شماره ۲۸، صص ۱۷۱-۱۴۹.
- مدهوشی، مهرداد؛ و نیازی، عیسی (۱۳۸۹). بررسی و تبیین توسعه صنعت گردشگری در استان گلستان، مجله دانش و توسعه، سال ۱۷، شماره ۳۰، صص ۱۶۲-۱۳۵.
- نویخت، محمد باقر؛ و پیروز، الهام (۱۳۸۷). توسعه صنعت گردشگری در ایران، موانع و راهکارها، انتشارات معاونت پژوهش‌های اقتصادی.
- یاوری، حسین؛ رضایی، مریم؛ و حسین زاده، سپیده (۱۳۹۰). عوارض و نتایج توریسم، انتشارات آذر.
- Sebele, I.s. (2010). Community based tourism ventures, benefits and challenges: khama rhino sanctuary trust, central district, Botswana, *Journal of Tourism Management*, (31), 136-146.
- Tan, j. (2008). China inbound tourism challenges and opportunities, *Journal of Tourism Management*, 28(1), 189-198.
- Chand, S. (2012). problems and prospects of tourism in India, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 14(9), 438- 441.